

Տարեկան 10 բուրի, մեց ածուր՝ 6 բուրի, երեք ածուր՝ 3 բ. 50 կ.,
ամիսը՝ 1 բ., հասարակ 5 կ.:
Բաժանորդ գրուած են թիֆլիսում միմիայն խմբագրատանը:

Խմբագրութեան հասցեն՝ Тифли-Редакція „Норъ Даръ“
կամ Tiflis, Rédaction „Nor-Dar“

Խմբագրութիւնը բաց է ամեն օր (բացի առիթներէն) ժամը 9-ից
մինչև 2-ը: Յայտարարութիւններն ընդունուած են ամեն լիզուներով:
Յայտարարութիւններն բարձր 2 կ. յեկաններէ համար կը կենսապահուի:

ԲՈՎԱՆԴԱՎՈՐՈՒՄ

Քրտնիկոն.— Լուսինի
Մեղ գրուած են.— Սխալագրութիւն: Բա-
զուից:
Իշխանութեան դիմադրութիւն:
Ընտրութեան պայքար:
Թղթ ա կ ց ու թ ի ն.— Բերալուրից:
Եւրոպական սուրճագին:
Բաղադրական.— Մակերոնիս:
Թիւրքիս:
Խառն լուրեր:
Հեռագրական լուրեր:
Քաղաքական.— Գանա-
նիլ-Բալու:
Յայտարարութիւններ:

ԳՐԱՆԻԿՈՒՄ

Գովառեան գիրքատնտեսական ար-
դիւնաբերական ցուցահանդէսում կառու-
ցուելիք Թիֆլիս քաղաքի պատկերի-
նի համար որոշուած է տեղ վերցնել 30-ից
մինչև 40 քառակուսի սաժէն և ծախսել
այդ քանի համար յատկացուած 5,000
բուրից 3000 բուրին պատկերին կա-
ռուցման և մնացած 2,000 բուրին գոր-
դարանքներ համար: Գաւիլիսը պիտի
չիմուի թիֆլիսի քաղաքային տան ձևով:
— Երկրագործութեան և պետական
կայուններին միմիայնութեան կողմից
ուղարկուած ազդեցութիւնը. Սոկոլով
օրերս թիֆլիսի մեկնեց: Անալոգիալ
գաւառն իր տեղում ուսումնասիրելու
հոգովն ուղարկուած Սոկոլով, ընկնու
այն պատճառները, որոնցից առաջ է գալիս
հայաշատիկները փշացնող այդ միջոցը
և միջոցներ մշակելու դրա դէմ: Գ. Սո-
կոլովին ընկերակցում է ազդեցութիւնը
Սահակեան:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳՆԱՆՈՒԹԵՐՈՐԻ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

(Բարակաւ լեզուով)

VI

(Չեղծ 3)

— Այդ Մուրադ, մեծ կարիք ունիմ,
ինձ հարկաւոր է մի հինգ ոսկի. չուտով
կը վերադարձնեմ. մեծ բարիք արած
կը լինիս, եթէ խնդրես կատարես:
— Մեծ ուրախութեամբ, Ռաշիդ բէգ,
ամբողջ առաւ քո տրամադրութեան
տակ է. ինչ հինգ, ինչ հարիւր, ինչ
հազար, սքեքս կամենաւ՝ քո շարք տա-
նի:
— Զատ շնորհակալ եմ բարեսրտու-
թեանդ համար, աղա Մուրադ, ինձ
միայն հարկաւոր է հինգ ոսկի:
Մուրադ աղան Բաղդադի հաջուստ-
նեից մին էր. ունէր չքեղ պալատներ,
ոսկի, արծաթ քանակներ. Մուրադ ա-
ղան հաշակուած էր և որպէս աղքատ
պէր մարդ, որպէս ողորմած, այդ խիստ
պարճաւոր մեծ համարում ունէր հա-
ջուստ Ալ-Ռաշիդի մօտ:
Զատ ժամանակ չէր Մուրադ աղայի
հաջուստութեան տէր դառնալը: Մի
տանն ասարի առաջ նա մի չքաւոր ար-
հեստաւոր էր, որ հազիւ կարողանում
էր իւր օրական թշուառ պարէնը հոգալ:
Բայց այդ ժամանակ էլ անուն ունէր.
Նա մի հսկայ էր, մեծ ոյժի տէր, և

— Երկրագործութեան միմիայնութեան
թիւնն այս տարուայ աշնանը մի յատուկ
յանձնաժողով պիտի ուղարկի Կովկաս
և Անդրկովկաս ուսումնասիրելու համար
Ռուսիայի ներքին նահանգներից վերջին
երեք-չորս տարուայ ընթացքում գաղ-
թած գիւղացիների կենցաղը:
— Գովառե ուսումնասիրական չըջա-
նի նախկին հոգաբարձու և ներկայումս
պետական խորհրդի անդամ Կ. Գ. Սա-
նովսկին հետևում է թիֆլիսից. այս
օրերս նա հրաժեշտ տուեց քաղաքին
տղայոց և աղջկանց գիմնազիոններին ա-
շակերտներին և աշակերտուհիներին:
Մուրադութիւն կայ, վաղը, մայիսի 25-ին,
հրաժեշտի ճաշ տարեցին նրա պատուին:
— Պետերբուրգի համալսարանում,
մայրաքաղաքի թերթերի ասելով, երկու
հազար ուսանող ընդունութիւն կը տան աշ-
նանը:
— Գ. Գովառե ստացանք մի յայտարար-
ագիր, որով յայտնուած է, թէ թրքաց
մայրաքաղաքի հայ վարժարանների նախ-
կին կրթական տեսուչ Յովնան էֆ. Փա-
լապաշեանի ձեռննեցութեամբ վերա-
կազմուել է աղջկանց Մեծադուրեան
նախկին վարժարանը և տեղափո-
խուել Գաղղ-գիւղի Ուսումնարանն ունե-
նալու է և երկուսն մի մանկապարտէզ:
Ուսումնարանում ընդունուած են գիշեր-
թիֆ աշակերտուհիներ ևս, որոնք կը
վայելեն ընտանեկան ամեն խնամք: Բայ-
տարաբար կը խմանու ենք, որ ուսում-
նարանում ընդունուած են նաև որբուհի-
ներ, բարեբախտիք օժանդակութեամբ:
Անի մանրամասն տեղեկութիւններ ստա-
նալու համար դիմել.— Mr. Hovnan Pa-
lakachian, Kade-Kuey, Méhurdar,
Constantinople, կամ Mr. Hovnan Pa-

lakachian, Mahmoud-Pacha, Yéni-
Teharchi, № 206, Constantinople.

— Գարնկատանի Մուրադար հա-
յաքանակ գիւղի ընթերցարանի հա-
մար Բագուից պ. Սամսոն Իսրայէլեա-
նից խմբագրութիւնն ստացաւ հետեւեալ
եօթն կտոր գրքերը. 1, «Կայէնի կառ-
կը», 2) «Դրախտի ընտանիք», 3) «Ես-
ցի երգարան», 4) «Բանաստեղծութիւն-
ներ» Դ. Սոլայանի, 5) «Ցաւագրք», 6)
«Հոգ կենց», 7) «Կարածագիր»:
— Խմբագրութիւնն ստացաւ «Երկու-
տունէական վարդապետութիւն» պե-
տական միջնակարգ դպրոցների հայ ա-
շակերտների համար, աշխատանքից
թիֆլիսի Թանգոյեան ք. Սատուածաթիւ
եկեղեցու միջնաւանդանոց քաւ. Դամա-
կեանց, թիֆլիս, 1901 թ., էջ 56, պի-
նը 20 կ.:

ՄԵԶ ԿՐՈՒՄ ԵՆ

ԱՆՈՒՄԱՆՈՒՄ.— Կենդանիների ժա-
տարայն հասաւ և քաղաքս, որտեղ այդ
հիւանդութեանը բաւական թիւով կովեր
են գործուած: Զեռք են առնուած խիտ
միջոցներ, նոյնն սկսուել է և Տիֆլիսի
գիւղում և գիւղացիք վախենում են ուր
հարկն է յայտնելու այդ մասին: Նրանք
չեն ցանկանում, որ հիւանդ անասուն-
ներին խնայն սպանեն, յոյս ունենալով
որ հիւանդ կենդանին կարող է առողջա-
նալ:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ.— Մայիսի 14-ին Բալախանում
գտնականների մի հայ երիտասարդի սպանել
են մի օտարուհու պատճառով: Գտնուած
են, որ այդ օտարուհին մի վրացու սի-
բուհին է եղել և գաղտնի կենակցելու է

եղել յիշեալ հայ երիտասարդի հետ: Յի-
շեալ օտարուհուն, սպանութիւնից յետոյ,
փախցել են նրա պաշտպանները: Յի-
շեալ սպանութեան հետեւեալ օրը դար-
ձեալ սպանեցին մի հայ երիտասարդի
և 16 տարեկան մի պատանու:

«Նոր-Դար» ըն յունիսի 1 ից բա-
ժանուր են գրուած եւ վճարուած են
6 բուրի 50 կոպէկ:

ԻԶԼԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
(Դասարանի դասիկներ)

Մայիսի 12-ին Ախալքալաքի դատա-
բանի դահլիճում թիֆլիսի նահանգական
դատարանի քրէական գործերի բաժնի
ընկում էր մի հետաքրքրական գործ,
որը գրաւել էր հանգիստականների մեծ
բազմութիւն. ներկայ էին և մի քանի
աստիճանաւորների կանայք: Նախագահը
կարդաց հետեւեալ արձանագրութիւնը
կազմուած անցեալ տարի մայիսի 13-ին.

«Ախալքալաքի երկրաշարժից վնա-
սուած գիւղացիներին օգնող մասնաժո-
ղովի տնօրէնութեամբ հարկաւոր էր
համարուած Մեծ-Սամսար գիւղը տեղա-
փոխել իւր նախկին տեղից հեռու դաշ-
տային մի տեղ աւելի հարմարուն հողի
վրայ, նրան ապագայ վնասներից զերծ
պահելու համար: Այս բանի համար տե-
ղան դատարանագետը, կայսերական կա-
լուածքների ագենտը՝ իշխ. Մաշաբեկին
և մի քանի այլ անձեր գնում են Մեծ-
Սամսար նրա ապագայ տեղը որոշելու:
Գիւղացիք, որպէս յարմարաւոր տեղ,
ցոյց են տալիս մի ընդարձակ գետին,
որը սակայն լինեց և Փոքր Սամսար
գիւղի միջև վիճելի հող է լինում: Փոքր

Սամսարի ողջ հասարակութիւնը, ներ-
կայանալով պ. դատարանին և իշ-
խաշաբեկուն, յայտնում է, որ այդ իրենց
սեպական հողն է, որի վրայ այժմս էլ
ցանուած են իրենց սեպական արտերը,
ուստի և անհնար է այդտեղ ուրիշ գիւղ
կառուցանել: Այդ օրը չի աշխուժուած չա-
փել գետինը և դատարանի կարգա-
դրութեամբ որոշուած է երկու հարկան
Սամսարներից այդ գիւղին և եթ ընտ-
րել երեքական հողի հաստարմատա-
ներ, օրոնք և հետեւեալ օրը պէտք է
ցոյց տային երկու գիւղերի իս-
կական սահմանագիծը. հետեւեալ առա-
ւում, մայիսի 13-ին, դուրս են գալիս
դաշտ Փոքր-Սամսարի հաստարմատա-
ները և դեռ հետուից տեսնում են, որ
վիճելի հողի վրայ ոչ միայն 3 հաւա-
տարմատներ, այլ և շատ ուրիշ մար-
դիկ կան Մեծ-Սամսարից, որոնց հետ
կանգնած են և երկու լծուած կազմ ու
պատրաստ գույթներ, երկրաշարժիկան
եռոտանին, ժապաւնը և շղթան, և
սկսել են շարժել հողը, որից յետոյ և
անմիջապէս պիտի գույթանի անց-
նի: Մի քանի րոպէից յետոյ ողջ գիւղը,
մինչև իսկ կանայք ու երեխաներ գալիս
լցում են վիճելի հողի վրայ և սկսում
են լաց ու թաց անել, աղաչել աւ պա-
տասել, որ իրենց հողին ձեռք չառն-
լաւ է իրենց Սիբիր գրեկն, քան հողից
գրեկն: Բայց երբ տեսնում են, որ լող
չկայ, խնդրում են սպասել մի քանի
ժամանակ՝ մինչև վերջնական վիճել
ըս-
տացոյի դատաստանից, իսկ երբ այդ էլ
չի օգնում, կանայք գալիս ընկնում են
գույթանի առաջ: Եթող գույթանի սուր
խփը մեր վրայից անցնի, մեզ տրորէ
ու ջարդէ, որ մեր աչքերով տեսնեք

լակմ գիւղի: Գարաիզում մի փոս կը
կտրեմ, կը թաղեմ նրան և այնպէս
կը կորցնեմ հետքը, որ ոչ ոք չի կարող
գտնել:
Եւ զնաց նա գէպի դիակը. վերջեց
թաղելը վրայից և մնաց սառած Մար-
գու դիակի փոխարէն նա տեսաւ մի
գէր ռիսար մորթած ու մաշկած պատ-
րաստ:
Ռաշիդը պատմեց եղբորն ամեն ինչ և
թէ այս խոցը նրան փորձելու համար
էր պարել:
— Համար, եղբայր, համար մի տուր
ինձ:
Եւ երկու հարազատ եղբայր չըթուեց-
նեքը պինդ կպան իրար և ուրախութեան
արցունքները մարգարիտի պէս կաթիլ-
կաթիլ ցայտեցին նրանց աչքերից:
VIII.
Խույ աղաղակների ձայն էր գալիս
Ռաշիդի տանից: Երևում էր, որ այնտեղ
կաւ ու ծեծ կար: Հարկաններն շտա-
պում էին դէպի այնտեղ: Ռաշիդը մի
մահակ բռնած ձեռքին մի քանի հարուած-
նեց ինքնից կնոջը: Կինը հեղաբաժակ,
չապիկ կտրածը պատուաւ, մի բերան
գոռում էր, հայհոյում մարդուն և զանա-
կան սպառնալիքներ կարգում նրա
հասցէին:
— Սպասիւր, պնդիտան, դու ես ինձ
ծեծում, դու՝ ալ աւագիկ, ալ գող ա-
նիրաւ. մեծ խալիֆի խոյը գողացար,
մորթեցի ու կերպր և հիմա դեռ հա-
մարձակում ես դիպել ինձ, անսովոր...
Ապասիւր, ես չեմ ցոյց կրում: Այ՜ ժո-
ղիկներ, Բաղդադի խոյը գողացող ու
լուրիղը, փա՛ն, ալ՜ այս աւագիկը, այս
անդորմը: Սպասիւր, գող, աւագիկ...
Եւ մի անկեղծութիւն կինը դուրս թը-

մեր հողի խորհրդը—աղաղակամ են նը-
րանք: Մի քանիսն էլ չափող ժապաւէն-
նիցն են բռնում և աղաչում են սպասել:
Ամբոխի միջից լսում են և դէպի շափող
ագնան ուղղուած ձայներ. «Դուք Սո-
տուած չունիք, հարկեր բուրլու կաշառը
էք առել Մեծ-Սամառից, ինչի մեր
օջախը մարում էք: Իսկ մէկն էլ իւր
ձեռքի փայտով խփել է շափարի ձիւ
գլխին: Այս իրարանցումից ներապա-
գատապետն ու ապենարը թողնում
պնում են Բարախթ գիւղը, որտեղ և
կազմում են երկու թիւան մասին արձա-
նագրութիւնս:

Որպէս պարագլուխ յիշեալ դիմադրու-
թեան մեղադրում էին Փոքր-Սամառից
գաւառապետի կարգադրութեամբ ընտ-
րուած երեք հաւատարմատարներն ու
տանուտէրի օգնականը. իսկ 21 հոգի էլ
անկարգութեան մասնակից, որոնցից ե-
րեքը կանայք էին՝ երեքն էլ արատա-
ւոր՝ կաղ, կուզիկ և այլն:

Մեղադրուած չորս պարագլուխներին
պաշտպանում էր երբեմն հաւատար-
մատար Կրասովսկի, իսկ մնացած 21
մեղադրուածներին՝ երգ. հաւ. Յովհան-
նիսեանց. վերջինս ձեր էր պաշտպա-
նում, միայն ճանապարհածախս կանխիկ
ստացել էր 100 ռուբլ:

Այս մասին կանչուած էր 24 վկայ,
որոնց մեծամասնութիւնը Մեծ-Սամառ
գիւղիցն էր:

Նախագահ (ցոյց տալով մեղադրուած-
ների պարագլուխներին իւրաքանչիւր
վկային առանձին).—Դուք ինչպէս տե-
նաք սրանք ժողովրդին գրգռելիս:

Քոյրը վկայելով ցուցմունքից պար-
զուեց, որ յիշեալ չորս պարագլուխները
բոլորովին չէրը դիրք են բռնել և միշտ
կանգնած են եղել ժողովրդից հեռու
գաւառապետի մօտ:

Նոյնը հաստատեց և գաւառապետը.
Նախագ. (գաւառապետին).—Ինչու
է կայանում ուրեմն սրանց այդ մեծ
յանցանքը:

Գաւառապետ.—Նրանում, որ սրանք
եթէ չեզոք գիրք չընէին և մեզ հետ
միասին գործէին, համոզելն ժողովրդին
յետ քաշուի, ժողովուրդը որպէս գիւղի
ազգեցնի մարդկանց կըլտէր սրանց:

Նախագ.—25ին խորհուրդում սրանք

ժողովրդին՝ անվախ դէմ կենալ. կամ
բացի խօսքերից՝ գործով էլ ցոյց չը-
նային իրենց առաջադրութիւնը:

Դատաւար.—Ո՛հ, սրանք սկզբից մինչև
վերջն ամբողջից հեռու, մեզ մօտ էին
կանգնած:

Գանչուած է շափարը.
Նախագ.—Նայիք այս բոլոր մեղա-
դրուողներին և ցոյց տուր ո՞վ էր քո
ձիւն գլխին խփողը:

Վկան (ցոյց տալով մի 18 տարեկան
պատանու).—Ահա սա էր:

Դատաւարը.—Երեւի սա քեզ էր ու-
զում խփել փայտով, բայց հարուածը
դիպել էր ձիւն գլխին:

Վկան.—24իտեմ, գուցէ:
Դատաւար.—25ը կարող ասել, ինչու
խփեց նա ձիւնդ:

Վկան.—Երբ ես շափուելիք տեղից
ամբողջից հեռացնելու համար ձիւ քշեցի
դէպ ամբողջ և մտքակի մի հարուած
հասցրի սրան, սա էլ խփեց ձիւն փայ-
տով:

Ապա կանչուեց Բարախթ գիւղի ու-
սուցիչ Ս. Գուրգենով:

Նախագահն ի միջի այլոց և հարցրեց.
«Ինչու եք կայանում այս կանանց
ընդդիմութիւնը»:

Վկայ Գուրգենով.— Նրանք ճշմու-
ղապարհում էին:

Դատաւարը.— Ազնիտի ձեռքից այս
կանայք չէին, որ ժապաւէնը քաշելիս
են եղել և ուղեցել են խել:

Վկան.—Խառնաշփոթ ամբոխի մէջ
ես տեսայ միայն մի կնոջ. կարծեմ սա
էր (նա ցոյց տուեց կուզիկ կնոջը): Այս
կինը, այո, բռնած ունէր մի սպիտակ
ժապաւէնանման բան. նա կուցած նա-
յոս էր այդ բռնած բանին և լաց էր
լինում. բայց նոյն վայրկեանին խառնա
չփոթ ամբոխի մէջ կորցրել նրան աչքիցս.
Այնուհետեւ էլ չտեսայ նրան:

Վկաների հարց ու փորձից յետոյ խո-
սեց դատաւարը:

Դատաւարն իւր ճառում ի միջի այ-
լոց յայտնեց, որ չի կարելի յիշեալ չորս
պարագլուխներին նկատել որպէս մեղա-
պարտ առաջադրութեան համար. իսկ
բոլորին միասին վեր առած նա մեղա-
պարտ ճանաչեց թիւթ և դիմադրութեան
համար:

Աստուծոյ Գէս ժամից յետոյ նա ար-
դէն հարուն-Ալ Ռաշիդի պալատումն էր՝
կանգնած խորհրատուներ շարքում:

—Սպասուող, մեծ խալիֆին մի նշա-
նաւոր գողտիք ունիմ ասելու: Յայտ-
նիր՝ որ Ռաշիդի կինն է և կանանում է
անձաբո խոսել թագաւորի հետ:

—Թո՛ղ ներս դայ, —եղաւ թագաւորի
հրամանը:

Մտաւ խալիֆի մօտ Ռաշիդի կինը և
մի առ մի պատմեց նրան, թէ ինչպէս
իւր հաւատարմով սպասուողը գողտցել
էր խալիֆի սիրելի խոյը, որն իբրեւ
խոստովանք պատմել էր իրեն, և թէ
ինչպէս մորթել ու եղբոր հետ միասին
կերել էին...

Բարկացաւ հոգը խալիֆը. աչքերից
կըլակ ցայտեցին: Մոնչաց առիւծի պէս
և ամբողջ պալատը դղրդաց նրա ձայ-
նից, և ավա՜ր Ռաշիդին որոտաց նրա ա-
հեղ ձայնը:

Լուրը կայծակի արագութեամբ տա-
րածուեցաւ ամբողջ քաղաքում: Քաղաքն
իրարանցման մէջ ընկաւ: Խալիֆի խոյը
գողտցողը նրա հաւատարմով Ռաշիդն էր,
ո՞վ չէր գարմանալ: Ամենքը՝ ամենքը,
որոնք նրա միջոցով պաշտօնանկ էին
եղած, որոնք դժբաղդացած էին համա-
րում իրենց նրա ձեռքով, եկել խմբուել
էին Ռաշիդի տան շուրջը, ծագում, ծի-
ծողում էին նրա վրայ և ուրախացել
էին, որ վերջապէս կըլեւանայ աշխար-
հից իրենց ատելի այս թշուառ որդը:

IX

Կէս օր է: Զինուորները չընապասնել
են Ռաշիդի տունը: Երբ հոգի նրանցից
մի ձեռքում դաշոյնները սեղանացած,
միւս ձեռքում երկայն սրածայր ինքզինք
նած՝ դուրս էին բերում Ռաշիդին տանից:

Զէմը կտրել էր մի մարդ, որ ոչ
Ռաշիդին էր թողնում դուրս գալու, ոչ
էլ դիմադրութիւն:

—Տնւր, ասիւր այս ընկէս հինգ ոս-
կին: 26մ թողնիլ օտո՞ղ ոտիդ առաջը
դնես, մինչև չվճարես պարտքդ:

—Աղա Մուրադ, գլխիդ արեւիդ դուր-
բան, տեսնում ես արդէն վիճակու: Փող
չունիմ, Աստուած ողորմած է, չի կոր-
չել... Բեզ համար ինչ նշանակութիւն
ունի հինգ ոսկին, մանաւանդ որ ինձ
քո բարեկամի վրայ է մնում...

—Ո՛հ, ո՛հ, այդ ինչու բան չէ. կամ
փող՝ կամ կտանք... Փողդ, փողդ
տուր... Այս ընկէս միայն հինգ ոսկին
և ուրիշ ոչ մի խօսք...

Ռաշիդը զրպանեց հանելով հինգ օս-
կին՝ տուաւ աղա Մուրադին: Զինուոր-
ները չընկալ կողմնակի և Ռաշիդին մէջ
արած՝ տարան մեծ խալիֆի մօտ:

X.

Պալատի առաջ մեծ հրապարակ էր
է խուռն բազմութեամբ: Հանդիսատես
կային ամեն դասակարգից ու սեռից:
Բարձր պատշաճութիւն իւր գահի վրայ
բաղմած է հոգը հարուն Ալ-Ռաշիդը: Նա-
զիր-վէլիքները ձեռքները կրծքներին դը-
րած՝ հլու հնազանդութեամբ լսում էին
մեծ խալիֆի իւրաքանչիւր խօսքը: Եւ
մեծ խալիֆի մատի իւրաքանչիւր մի
շարժումը զանազան շարժումներ էր
պատճառում և նազիր վէլիքներին:

Հրապարակի մէջ տեղը, ձեռքերը մէջ-
քին կապած՝ կանգնած էր դատաւար-
տաւը: Նրա հագին միայն մի սպիտակ
վարտիկ կար: Նա գլուխը կախած մեղկ
կրծքի վրայ՝ սպասում էր իւր օրհասա-
կան վճռին: Դատաւարտեալի դէմ առ

Ապա խօսեց երգ. հաւատարմատար
Կրասովսկին, որը գեղեցիկ, պերճախօս
լեզուով բացատրեց նախ թէ ինչպէս
պէտք է հասկանալ «Իշխանութեան դի-
մադրութիւն» բառերը և աւելացրեց.—
«Միթէ՞ դիմադրութիւն պէտք է հասկա-
նանք այն, երբ դիմադրութեան ղեկը
եղել է աղաչանքն ու արտասուքը»:
Ապա խնդրեց բոլորովին աղատել իւր
չորս կլիէնտներին պատճից:

Յետոյ խօսեց երգ. հաւատ. Յովհան-
նիսեանց: Վերջինս ի միջի այլոց յայտ-
նեց, որ առանց դատաստանական վճռի
չի կարելի վիճելի հողը մէկից առնել
ու միւսին յանձնել. երբ յիշեալ մասնա-
ժողովի անգամներն այդ կամեցել են
անել, նշանակում է նրանք պիտի կա-
տարէին ոչ օրէնքի զօրութիւնը, հետե-
ւաբար նրանք գնացել են այնտեղ
ոչ որպէս պաշտօն կատարող, այլ որ-
պէս մասնաւոր անձեր, և եթէ մի թիւ-
թ և ընդդիմութիւն էլ եղել է ամբոխի
կողմից, այդ մասին կարելի էր հաշտա-
րար դատարանին դիմել, որպէս մասնա-
ւոր անձ: Ի վերջոյ նոյնպէս խնդրեց
իւր 21 կլիէնտներին բոլորովին արդա-
րացնել:

Դատաւորները երկար խորհրդակցե-
լուց յետոյ գիւղում եօթնօրեայ ոստի-
կանական հսկողութեան դատապարտե-
ցին մեղադրուածները միայն երեքին,
իսկ մնացած 22 հոգին արդար ճանա-
չուեցին:

Տեսնելու արժանի էր, թէ այդ վճիռն
ինչ բարեբար ազդեցութիւն արեց գիւ-
ղացիներին վրայ. նրանք, որ մի ամիս
առաջ ստացած մեղադրական թերթով
մեծ պատժի էին սպասում, այժմ յան-
կարծ բոլորովին աղատ են պատժից:
Ուրախութիւնից թափուում էին նրանք:
Ո՛չ պոկաւառ ուրախ տրամադրութեան
տակ հեռացան և հանդիսականները

Հակ-Հասուն

Եւրաթաւք, 16 մայիսի

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐ

Մայիսի 29 ին լինելու է Ալեքսանդրա-
պոլի լիազօրեանքի ընտրութիւնը: Այսօր
հրատապ վիճարանութիւն է լինում ամեն
տեղ այդ մասին: Ներկայ ընտրութեանը

դէմ կանգնած էր գլխաւոր դահճապետը՝
ոսից ցլուխ կարմիր հագած: Նա ան-
յաղ սրում էր իւր լայնաբերան դաշոյնը՝
սպասելով մեծ խալիֆի անողը հրամա-
նին: Այսպէս էր հաւատարմով սպասուող
և երկրին բարեբարող դատապարտեալ
Ռաշիդի դրութիւնը:

Բայց ահա շարժուեցան հոգը ինքնա-
կալի շրթները:

—Դահճապետ, սրի մի հարուածով
Ռաշիդի գլուխը:

Դահճապետի սուրը շողաց օդում և
մինչդեռ կլիշէր դատապարտեալի գլը
խնձաւ ահա մի թոյլ ձայն լսուեցաւ նրա
բերանից:

—Գլխիդ ինչ, մեծդ խալիֆ, ողոր-
մութիւն եմ աղերսում: Զնորհիւ ինձ
հինգ ընկէս, ունիմ քանի մի խօսք ասե-
լու քեզ ինքնակալիդ. և այնուհետեւ իմ
պարանոցը՝ դահճապետի սուրը ..

—Դահճապետ, սուրը պատեանդ:

Դահճապետը կամացուկ ու տհաճու-
թեամբ իջեցրեց սուրը և դրաւ պատենի
մէջ: Նա շատ ափսոսաց, որ քանի մի
ընկէս ուղ պիտի ցոյց տայ իւր բազիլի
ոյժը և լիբի զօրութիւնը, որի համար
նրան սպասում էր ամբոխի ծափն ու
գողթը, խալիֆի «մաշալիմ» խօսքը և
աղաների մեծամեծ խալիֆ ընծաները:

Ապա մեծ խալիֆը պատնալով դատա-
պարտեալին՝ շարժումակց:

—Դատապարտեալ, շնորհում է քեզ
խնդրածդ ժամանակը, ապրիւր հինգ ըն-
կէս և: Խօսի՛ր:

Դատապարտեալն ուղղուեց և գլուխը
բարձրացնելով դէպի երկինք՝ բացական-
չեց.

—Ո՛հ, մեծդ Ալլահ, ո՞րքան սքանչե-
լի են քո խորհուրդները, և ո՞րքան ի-

լիազօրեանքի թիւն աւելանում է, բայց
ցաւօք սքանչելի պէտք է խօստովանել, որ
այդ կոշման յարմար մարդիկ շատ քիչ
կան մեզանում: Վիճողները բաժանուած
են երկու բանակի: Ներկայ քաղաքա-
գլխի թիւնածուծութիւնը պաշտպանողնե-
րին կարելի է անուանել պահպանողա-
կան բանակ, իսկ դրանցից դժգոհներին,
որոնց թիւնածուծն է պ. Աբիս. Յովհան-
նիսեան, կարելի է անուանել դիմադրա-
կան: Ամենից ուրախալի փաստն այն է,
որ երկու հակառակ բանակներն էլ, ի
նկատելու ունենալով քաղաքի շահը, պա-
շար են մղում ևսկից քաղաքը, խոստովա-
նելով փոխադարձաբար իրենց ընտրե-
լիների զբաղան և բացասական կողմերը:
Պահպանողական բանակը պնդում է,
որ իւր թիւնածուծութիւնը պաշտօնավարու-
թեան ընթացքում 1) լուծուել են ա-
մենակարեւոր խնդիրներ իրենց թիւնա-
ծուծ յատուկ աշխատանքով, 2) քաղաքի
մտաքը բազմապատկուել է, 3) բնասան-
ները և տեղիս երկրագործների հողային
հարցերը յօգուտ քաղաքի է վճարուել, 4)
սպանդանոց է շինուել, 5) քաղաքի սանի-
տարական մասը կանոնաւորուել է: Այսպէս
պահպանողականները ցոյց են տալիս, որ
իրենց թիւնածուծութիւնը սոյնաման հարիւրա-
ւոր մեծ ու փոքր բարիքներ է նուիրել
քաղաքին: Նրանք չեն ուրանում միևնոյն
վիճակի չորս տարուայ ընթացքում քա-
ղաքակրթի կողմից եղած մի քանի սխալ-
ները: Այդ բոլոր կարծիքների հետ հա-
մաձայն է ընդդիմադիր բանակը և միայն
սկզբունքով չի համաձայնում պահպա-
նողականների թիւնածուծութեանը: Գլխ-
քի հետ Ահա ինչպէս.—քաղաքագլուխը,
լինելով քաղաքի տէրը, որպէս տէր պի-
տեբար պիտի վարուի իւր ժողովրդի
հետ և սերտ յարաբերութիւն ունենայ
քաղաքացոյց հետ, այն ինչ այդ բանը
պահպանում է պահպանողականների թիւն
նաժուկն, և նա ապրում է բոլորովին
կյրիցացած, մինչև անգամ կուր չի գը-
նում: Նրան կարելի է միմիայն իւր ա-
ռանձնասեփական աշխատելիս տեսնել:
Այսպիսի փակ կեանքը մի գլխի համար
վնասակար է քաղաքին: Վարչութեան
մէջ մի քանի ծառայողների անընդունա-
կութիւնը և մանաւանդ կոպտութիւնն
ընդդիմադիրները վերագրում են քաղա-

մատունն է. քո ստեղծած փոքրիկ մի ա-
րարած: Ո՛հ, Բալու, Բալու, իմ Դա-
նան-Դէի-Բալու, ո՞րքան իմաստուն և
հանճարեղ ես դու, և ո՞վ կարող է
ժողովանքից քեզ հաւատարմութիւն... Մեծդ
խալիֆ, կեղտանի է քո սիրելի խալի-
ֆը պէս կեղտանի է նա հոգը տէրը՝
ինքնակալ խալիֆը: Իմ արածը մի կա-
տակ, մի խաղ էր միայն, կամ աւելի
ճիշտը՝ մի փորձ, մի ստուգում: Եւ ես
փորձով տեսայ, թէ ո՞րքան իմաստուն
է նա՝ իմաստուններից իմաստունը և
հանճարների հանճար Դանան-Դէի-Բա-
լու: Եւ թէ ո՞րքան խորին ու խորքոր
դատը են նրա իւրաքանչիւր խօսքը,
նրա ասացուածքները...

Ապա պատմեց, թէ ինչպէս պատահեց
Դանան-Դէի Բալուին և այն ամենը՝ ինչ
որ նա յայտնել էր իրեն:

—Այս մի հողակոյտն այն մարդու
գլխին, որ իւր գաղտնիքը—սուրը կը-
յայտնէ իւր կեանքը, ասաց մեծ իմա-
տունը: Եւ ճշտուեց... Եւ իբրեւ խոս-
տովանք յայտնեց, որ գողացել եմ
թագաւորի խոյը, և հետևանքն արդէն ձեզ
յայտնի է: Գիտեմ մատնեց ու դատապարտեց
ինձ: «Երկրորդ հողակոյտն այն մարդու
գլխին, որ իւր հարապարտ եղբոր փոխա-
րէն՝ այլ մարդ եղբայր կը բռնէ: Այս
ես ճշտուեց... Նոր բռնած եղբայրս
վնասեց ինձ տանից, իսկ հարազատս
իմ նեղ օրին օգնութեան հասաւ: Եւ եր-
բորդ հողակոյտն այն մարդու գլխին, որ
նորաբնիկ մարդուց պարտք կը վեր-
ցնէ» ձիւն է, այո, և այո. դի աղա-
Մուրադը թէ ինչ բերաւ գլխին, դրան
ակնառանգ վկայ են ամբոխը և քո դի-
մադրութիւնը: «Իսկ այս շրջաբերն այն
մարդու գլխին,—ասաց իմաստունը,—ով

բազիլի խրախուսմանը, որպէս թէ այդ
պիտի խառնութեամբ միայն կարելի է ժո-
ղովրդին վարժեցնել կարգաւորել: Մի խոս-
քով, ընդդիմադիրները համարում են
ներկայ քաղաքագլխին որպէս մի ոստի-
կանական աստիճանաւոր, որ վարժ է
իւր ծառայութեանը: Զանազան արձա-
նագրութիւններ են կազմում վարչու-
թեան մէջ կատարողական աստիճանա-
ւորի ձեռքով, տուժում է խեղճ, աղ-
քատ քաղաքացին, իսկ գլուխը չի զգում
ցաւը: Ընդդիմադիր կուսակցութիւնը վեր-
ջացնում է իւր գեղգոհութիւնը գողութիւն
իւր թիւնածուծութիւնը քաղաքաւարութիւնը,
մանաւանդ ժողովրդաւորութիւնը և այն,
որ իւր թիւնածուծութիւնը մանկութեան հա-
սակից մինչև այսօր վայելում է մեղանում
յարգանք: Սրանց բանակի թիւնածուծն
է վարչութեան նոր անդամի փոխարէն
պ. Բիշիլ Տ. Սահակեանը:

Զուտով կըրքայ ընտրութեան օրը և
մեծ կըրքեմք, թէ պայքարի յաղթու-
թիւնը ո՞ր կողմը տարաւ»:

Պ. Հ.

Ալեքսանդրապոլ, 22 մայիսի

ԹԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲԲԸՋՈՒՐ գիւղ, 21 մայիսի.— (Գանձակի
գաւ.) Դուրս արտերը զարնան սկզբում
եղած երաշտից վնասուեցին: Աւելացրէք
դրա վրայ նաև միջերի հասցրած վնասը,
և պարզ կը լինի, որ առաջինկայում
հացը թանկ է լինելու մեղանում:

—Իրկիցս չորս վերստ հեռու գրան-
ւում է Թոփալ-Հասունի կողմում թըր-
քաւանի գիւղը: Այդ գիւղի համայնքի
դէմ շրջակայում գտնուած բոլոր հայ և
գերմանացի գիւղերը գանգատուած էին,
ասելով որ յիշեալ գիւղի բնակիչները
կարծէք երկրից ուղարկուած պատիժ
լինին մեր գաւառի բնակչութեան հա-
մար: Թոփալ հասանելուցին գողանում,
թալանում, հրկիզում էր հարեանի գիւ-
ղացիներին ինչքը: Այդ շարքերներն
միանգամայն վերջ տալու համար, սրա-

կը պ

նից արաջ տեղական պրիստարը հրդեհում էր այն գիւղացիները տները, որոնք մեղադրուում էին գործակալի ու առաջակցի մէջ, և նրանց էլ տեղափոխում էր Զանգեզուրի գաւառը։ Պրիստարի այդպիսի կարգադրութիւնը տեսնելով, չըջալայ գիւղերի շինականները մի քիչ ազատ շունչ էին քաշում և յոյս ունէին ապագայում աւելի անորոշ ապրելու։ Բայց ահա արտորած գիւղացիները խնդիր ներկայացրին կառավարութեանը՝ իրենց գիւղը վերադառնալու համար։ Նրանք յանձնառու էին լինում վճարել այն վերանորոգումը, որ կը պատահէր հարկան գիւղացիներին գողութեան կամ ապագալութեան դէպքում։ Եւ ահա նրանք վերագարձան իրենց հայրենի գիւղերը, բայց այս անգամ աւելի նուրբ ու աւելի ճարպիկ միջոցներով կեդրեւոր համար չը ջակայ գիւղերի գեղջուկներին։ Նրանք ներկայումս գոյանում են, ասեմք, գիւղացու կովը և մինչև որ նրանց 3 ր. մուշկուրը չեն ստանում՝ չեն վերադառնում խնդիր անստուգելու։ Իսկ գիւղացին վախճում է գանգատուելու պատշաճաւ իշխանութեանը, որովհետեւ այդպիսի դէպքում աւելի մեծ վնասներ կենթարկուի։ Մէկ խօսքով՝ թոփա հասանելուց թուրքը մի կատարեալ պատահաւ է չըջակայ գիւղերի համար։ Ահա մի նմոյշ։ Վերանորոգութիւնը մի գերմանացի փող է հարկարարում և դիմում է այս ու այն տեղ՝ պէտք եղած գումարը ճարելու համար։ Եւ դիմում է ի միջի այլոց թոփա հասանելուց մի թուրքի։ Թուրքը իւր համագիւղացի ուրիշ երեք թուրքերի հետ համաձայնում է խնդրում գումարը տալ։ Պարտաւորակը գործուող յետոյ, թուրքերը փողը յանձնում են իրենց մի ընկերոջը, որին թոփան են գերմանացու տանը, և իրենք վերցնում են պարտաւորակը և գնում, իբր թէ ուրիշ անձերի կարգադրելու տալու համար, թէ արդեօք ճիշտ է գրուած թուրքը։ Նրանք տնից դուրս գալով փախչում են և նրանց յետինց դուրս է գալիս ու կախում և այն անձը, որին յանձնած են լինում գումարը, այնպէս որ գերմանացին ոչ մի կողմէ չտեսնալով պարտաւորակ է տալիս թուրքերին։ Թուրքերը գանգատուում են գերմանացուց, թէ փող է վերցրել իրենցից և չի վերադարձնում։ Գերմանացին հրաւիրում է դատարան և, ինչպէս լուրս են, վախից յանձն է առնում վճարել նրանց 400 ր.։

Ե. Տ. Յ.

ԵՆԻՐԳՈՎԱՆ ՍՈՒՐՅԱՆԻՍ

(Ենուր-Գար-ի թղթակցից)

Ստորհոյմի (Զվեգի) Ժուրնալիստները սկսել են մի շարք տօներ կատարել յօգուտ իրենց թուղթի խնայողական գանձանքներ։ Այդ ուղարկելի երեւոյթի մէջ ամենաարտադրածն այն է, որ Ստորհոյմի Ժուրնալիստների տօներին իրեն հասարակ անգամ մասնակցում է նոյնպէս Զվեգիայի թագաւոր Օսկարը։ Յատկապէս ի պատիւ այդ տօների, չվեղական Ժուրնալիստները հիմնել են մի նոր լրագրութիւն՝ անունով և նոր լրագրի առաջին համարի առաջնորդող յօդուածը պատկանում է երկրի թագաւորին և կրում է Օրկար ստորագրութիւնը։ Կարճ է այդ յօդուածը, բայց որքան սէր կայ նրա մէջ դէպի արդարութիւնը, ազատութիւնը, ժողովուրդը։ Ահա այդ յօդուածը։

Զվեգիան մի երկիր է, ուր սահմանադրական ազատութիւնը երկար ժամանակներից ի վեր խոր արմատներ է ձգել։ Մամուլի ազատութիւնը մեր երկրում, այսպէս ասելով, անսահման է։ Մեր երկրը միշտ իմացել է միացնել ազատութեան սէրն օրինակներին և արդարաւորութեան յարգանքի հետ։ Զվեգիայի պատմութիւնն իսկ ապացոյց է այն ամենին և նոյն իսկ այդ ընդհանուր կանոնից չնչին բացառութիւններն ապացոյց են նրա հաստատութեան։

Կարգադրում այդ տօները, կարծում են, թէ խօսքն այս աշխարհի։ Իրական աշխարհի մասին չէ, այլ Ֆիննլանդի երեսակայնո՞ւ աշխարհներին մասին։ Այո, երջանիկ է չվեղական Ժուրնալիստները, որքան օրինակներին և արդարաւորութեան յարգանքին շարժման գլուխ է կանգնած նրա թագաւորը։

Ինչ կասէք, ապա, Թուրքիայի արդարաւորութեան։ Եւ ձեզ գրել էի արդէն այն մեծ խնամակալութեան մասին, որ Երզնգ-Քեօզի կառավարութիւնը ցանկանում էր տարածել եւրոպացիների թղթակցութեանց վրայ, այդ թղթակցութիւնները ենթարկելով տաճական «քաւարան» արտահանութեանը։ Սակայն դեռ պահանջներ մի շնչին սպանում էր բաւական եղաւ, որ թուրք կառավարութիւնը հանգիստ թողնէ եւրոպական թղթակցութիւնները, և այժմ ևս առաջնումս պէս Գ. Պոլսում և առհասարակ Թուրքիայում եւրոպացիք իրենք են իրենց պոստերի աւերելը։

Ճշմարտան ասած, ինձ թւում է, որ թուրք կառավարութեան իսկական հոգորս իսկապէս այն չէ, որ եւրոպացիք Թուրքիայում իրենց պոստերն ունենան։ Նա իսկապէս ուրախ է այդ հանգամանքին համար, որովհետեւ աւերելը ծախքերից ազատ է։ Պոստերի հին խնդիրը թուրք կառավարութեան կողմից միայն մի մասնով է նոր ծագելով խնդիրների դէմ։ Թուրքիան շատ լաւ գիտէ, որ այսօր չէ՝ վաղը կը կանգնի «անդիտ» խնդիրներ պիտի ծագեն և արդէն նրանց պիտի չեղել երևում են. և որպէս զի այդ խնդիրները մոտաւորապէս, ուրպէս զի նոր խնդիրների խօսք չլինի, յիշեցրէ՛ք Բօզազ յետին թուրքի է ցոյց տալիս եւրոպային իւր գիշերները։

Սակայն պէտք է մի բան խոստովանել, որ թուրք կառավարութիւնը, պոստային ծախքերը եւրոպացիքի հանդերձ, գրականութիւնը եւրոպայում ծաղկեցնելու համար նիւթական մեծ միջոցներ չէ խնայում։ Գր գրամանայ ընթերցողը, թէ այդ ինչպէս է լինում։ Ահա թէ ինչպէս։ Եւրոպայում որ և է լեզուով լոյս տեսած որ և է գիրք, որ մի բնիքը թուրքիայի մէջը, անմիջապէս գնում է այն յատուկ գումարներով, որ պահում են թուրք դեսպանութեանց մէջ վնասակար գրքերը ոչնչացնելու նպատակով։ Այդ է պատճառը, որ երբ լրագրների մէջ կարգում էք մի որ և է գրքի մասին, որ նոր է լոյս տեսել և որը բովանդակութիւնը նկարագրում է Թուրքիայի դրախտը, — երբ գնում էք չունայ, չէք գտնում և ոչ մի գրաւիճակ ուի մօտ։ Բոլոր օրինակները վաճառուած են՝ ասում են ձեզ, և ի հարկէ գնողն է թուրքաց դեսպանատունը։

Եթէ չեմ սխալուում, եւ ձեզ արդէն գրել եմ պ. Գ. Գորիսի ուղարկութեան արժանի գրքի մասին, որ կրում է «Արդիւ-Համիդ» վերնագիրը։ Այդ գիրքն այնպիսի տոկոսի ցնցումն առաջացրեց Պարիզի և Լոնդոնի մամուլը մէջ, որ շատ լրագրներ բացականչում էին, թէ «Եւրոպայի օրերից աւելի վատ օրերում ենք ապրում», թէ «վերջ պէտք է դնել աշխարհի նախադրեցում» և այլն։ Գիրքը տարածուում էր եւրոպայում հարկիւր հաղարար օրինակներով։ Պարիզի թղթական դեսպանութիւնը չկարողացաւ արգելել տալ գիրքը, այնուամենայնիւ մի քանի օրուայ ընթացքում այլ ևս գտնուում էր այդ գրքից գտնել։ Գրական նուրբանապատկան թուրք կառավարութիւնը գնել էր բոլոր օրինակները... Գ. Գորիսի գիրքն ահապէս ազմուկ հանցեց նաև Սկանդինավիայում և իսկոյն թագաւորանուց չվեղացիներն ու տալ պատճառներ։ Բայց նոյն իսկ այն օրերում, երբ Զվեգիայի թագաւոր Օսկարը իւր երկրի լրագրի մէջ առաջնորդող յօդուած է ստորագրում և յայտարարում,

թէ Զվեգիայում տպագրական խօսքի ազատութիւնն անսահման է, նոյն իսկ այդ օրերում Զվեգիայի թղթական դեսպան Զեդիֆ փաշան կարողացել է համոզել Ստորհոյմի օտարկանութեան, որ բոլոր գրաւիճակները խլուին և յանձնուին տաճիկ դեսպանութեան Գորիսի գրքի թագաւորութեան բոլոր օրինակները։

Զվեգիան երբ լրագրներ, որոնցից են բաղում եւ մայս լուրերը, անխորհրդանում են հետեւել նախադասութիւնը։ — «Եւր արտաքին գործերի և արդարաւորութեան միջնորդները վարում են ինչպէս լաբէյներ»։ Մամուլը սոսկալի բողոք է բարձրացրել և օգտուելով իւր ունեցած և թագաւորի խոստովանած «անսահման» ազատութիւնից, սոսկանակ հաղար օրինակներով արտատպում է Գորիսի գրքին իբրև յաւելում լրագրների և ձեր ցրում։

Թուրք կառավարութիւնն այդ բողոքով չէ գոհանում, այլ նա պաշտօնապէս խնդրել է Ֆրանսիական այժման կառավարութեան արտաքին Պարիզի պ. Գորիսին, հռչակաւոր և տալանդաւոր հրապարակագիտ Գ. Կլեմանսոն իւր հրատարակած «Le Bleu» շարաթաթերի վերջին համարում խօսելով այդ առիթի բացականչում է. «Պարիզից պէտք է արտաքին թղթագր դեսպան Միւնիքրէյն»։

Լոյս տեսաւ մի նոր պատուական գիրք պ. Լիւպովիկի դր Գառանտին, որի վերջնադրէն է «Քրիստոնեաները և մոսկովմանները»։ Գիրքը կրում է ակադեմիկոս պ. Ժիւլ Լեմետրի մի շատ զգացումած յառաջարկը, որ մի զովացուցիչ ցող է բրիտանական անդատանի վրայ։ Գ. Գառանտինի գիրքը մի շատ լուրջ, ճշգրիտ, գիտական ուսումնասիրութիւն է թուրքիայի անցեալի և ներկայի։ Հետիւնակ իւր ուսումնասիրութիւնը կատարել է անձամբ ճանապարհորդելով ամբողջ երկիրը, մի քանի տարի։ Մամուլն սքանչացած է այդ բարեխիղճ ուսումնասիրութեամբ։ Երկու օրից ձեզ կ'ուղարկեմ այդ գրքի մանրամասն ուսումնասիրութիւնը։

Ս. Հախումեան

Պարիզ, 27 մայիսի (ն. ս.)

ԳԱՂԱԳԱԿԱՆ

ՄԱԿԵՂՈՒՄ

Սոֆիայում հրատարակուող «Ռեֆորմ» լրագրի հեղինակը թղթակցել է հաղորդում, որ սերբ լրագրական համաձայնութիւն է կայացել Մակեդոնիայի խնդրի վերաբերմամբ։ Սերբիական քաղաքականութեան նոր ուղղութեան կողմնակիցները բացարձակ կերպով յայտարարում են, որ Սերբիան պէտք է եղբայրական անկեղծ յարաբերութիւններ կապի Բուլղարիայի հետ և թէ Մակեդոնիան ինքիւր լուծել կարելի է միայն Մակեդոնիայի ինքնավարութիւնի մոտով, և ոչ թէ այդ երկրը միացնելով Բուլղարիայի կամ Սերբիայի հետ։ Մակեդոնիան պէտք է զատույն անկախ պետութիւն և կազմի բաղկանալ ապագայ գաղապագութեան մի մասը։ «Այս նոր հոլովը» — շարունակում է թղթակցելը — չուտով պէտք է իրական ձեռք արտադրուել ևսում է, որ սերբ կատարելութիւնը բուլղարական կառավարութեան առաջնորդ է միայն խնդրամատոյց լինել Թուրքիային Մակեդոնիայում ռեֆորմներ մտցնելու մասին։ Պէն դում են, որ Գ. Պոլսի սերբական դեսպան գնեւրալ Գորիսը խնդրամատոյց է լինում սովթանին, որ մեղմանուն Սալոնիկում բանադրուածների դատաւիճակները, Վերջապէս, կարելի չէ շարձանագրել նաև տարածուած մի լուր, թէ Մակեդոնիայում գտնուող սերբ հրկայատուն իւր իշխանութիւնից խիստ յանդիմանութիւն է ստացել այն բանի համար, որ նա իրեն թոյլ է տուել թուրքերին հաղորդելու կամիտանի մի քանի գաղտնիքներ։ Աւելի ևս կարևոր է այն

երոյութիւնը, որ այս գաղափարի կողմնակիցներն անհրաժեշտ են համարում Սերբիայում մամուլի մրջնոցի գործող ազդեցական սկսել Մակեդոնիայի ինքնավարութեան օգտին։ Սերբիայում պիտի կազմուի մակեդոնական ջոկ կոմիտե, որը պէտք է աշակից լինի Սոֆիայի մակեդոնական բարձրագոյն կոմիտեի գործունէութեանը և նրա հետ միասին պիտի գործի մակեդոնական ինքնավարութեան օգտին»։ Վերջը թղթակցել ատում է, որ այս նոր հոլովն առայժմ երևան են եկել Բելգրադի դիւանագէտներ և պետական մարդկանց չըջանում, բայց յոյս կայ, որ նոյն հոլովը կը մանեն սերբ հասարակութեան բոլոր խաւերն ևս։

ԹԻՒՐԿԻԱ

Սուլթանական իւրաքանչիւ խաւի արգելում է գրող մեքենաների մուտքը Թուրքիա։ Ներքին գործերի միւնիստրը կարգադրել է քրէական դատի մատնել այն անձերին, որոնց մօտ կը գտնուի գրող մեքենայ կամ գէթ մի թղթի կտոր, որ գրուած կը լինի այդ մեքենայով, ինչ բովանդակութիւն էլ որ ունենայ այդ թուրքի։ Այս առիթով «Սերբիէթ» լրագրի ատում է. «Ի՞նչպէս, գրող մեքենայի պէս մի օգտաւոր գիւտ չ'ըլլա գրողը գրելու յաճախելի գործած դէպքերը մեր կառավարութեանը հարկադրել են խիստ միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի այլ ևս հնարաւորութիւն չլինի այդ մեքենաներով գրելու հաշակաւարական խռովարար յօդուածներ և տարածելու այդ յօդուածները ժողովրդի մէջ, ինչ որ մինչև այժմ անում էին խռովարարներն առանց երկիւղ կրելու, որ իրենց կը ճանաչեն իրենց գրելը։ Փշաղումն ու քայքայումը մեքենան հասել են այն աստիճանին, որ ամենաօգտակար առարկան չարագործների ձեռքին միջոց է միայն հանդիսանում հասարակական կողմի մէջ թոյն ամեղու համար»։

«Բարդաքական յանցանքների» ցուցակը հարստացել է նոր մարդկանցով։ Սուլթանի լրագրները հաղորդում են, որ երիտասարդ թուրքերի կողմն են անցել ալբանացի երկու մեծամեծներ՝ Փարիկ և Մուրադ-բէյ, ինտուրգամի թուրք ընդհանուր հրկայատուը՝ Ալի-Նուրի բէյ, հոռմի թուրք դեսպանատան երկրորդ քարտուղարը՝ Թալի-բէյ, սուլթանական դրոստաւալի լէյտնանտ Փաշի-բէյ, Ժուրնի թուրք նախկին հրկայատու Քեմալ բէյ, Ջովանիայի մարշալտան պաշտօնական ձիվի, նսում և հարկուրէֆէնդի, Գ. Պոլսի բժշկական վարժարանի դասաւոր Էդհեմ Թուրի-Էֆէնդի և այլն։

Ներում (Սերբիա) գտնուած թուրք տարագիրները կազմել են «Երիտասարդ թուրքեր» մի կոմիտե, որը շատով պիտի սկսի գործել։

ՆԱԽՆԼՈՒՐԵՐ

Ուսումնական գրքեր։ — Գոպենհագենի մօտ կայ մի դպրոց, ուր գիրքը բոլորովին հեռացած է գործածութիւնից։ Բաշակերտները սովորում են մաթեմատիկա, գերմաներէն, անգլերէն և այլն առանց գրքի, ինչպէս իրենց մայրենի լեզուն ևս սովորում։ Այսպէս, օրինակ ուսումնասիրում կայ ատաղձագործարան և զբաղակաւարչ գերմանացի ուսուցիչը միմիայն գերմաներէն է խօսում աշակերտներին հետ։ Միւնիքի կերպով աշակերտները մաթեմատիկան գործնական եղանակով են սովորում։

Այդ բանը շատ հետաքրքրական է և արժէք դրա հետեւում մասին աւելի մանրամասն տեղեկութիւն ունենալ։

Կին ուստիկանապետ։ — Հիւսիսային Ամերիկայի Տիսսա նահանգի Դալլաս քաղաքում ուստիկանապետ ընտրուած է միտալիս Էմմա Վան Դուգլսը և քաղաքացիք երգում են, որ երբեք այնպիսի կարգ ու կանոն եղած չէ իրենց քաղաքում, ինչպէս այդ կնոջ օրով նա ինչ տարի անալ այդ իմաստով ստանում է ուստիկանական ծառայութեան մէջ։ Հէնց առաջին քաղաքից նա այնպիսի քաղաքացիութիւն է ցոյց տալիս, որ նոյն իսկ տղամարդկանց մէջ հաղուագէտ է լինում։ — ուստիկաններից ոչ ոք նրա նման յան-

ցաւորի վիզը 100 քայլ հեռուից թող գցել կարող չէր և ոչ որ ատրճանակի գնդակը նրա պէս մարդասպանի ճակատին ուղղել չէր յաջողում։ Այս կինը դեռ շատ շահել է։

Վարժեցրած կնիւններ։ — Յիւրկեւում շատ անգամ տեսնում ենք, թէ ինչպէս պատանի կնիւնները վարժում են կատարելու այնպիսի գործողութիւններ, որոնք ամենին նրանց յատուկ չէ։ Ահա օրինակ թուրքացիները։ — մի թուրքակի սովորեցրել են հեծանիւով (կիւռակետ) ման գալ։ Նա իւր թուրքիւրով շարժում է հեծանիւը, իսկ կտուցով դեմ է կառավարում։ Գլխաւորն այն է, որ հեծանիւը գետնի վրայ չէ շրջում, այլ օդի մէջ ձգած թիւի վրայ, բայց այդ, հեծանիւի տակից կան է ձգած մի քառակուսի շրջանակ, որի վրայ պիտի թառած է մի ուրիշ թուրքակի։ — Այս դարեւ սկզբներին յայտնի էր մի դէպք, երբ վից հատ վարժ ունէր մի մանրիկ կառքի թուած, կառքն առաջ էին քաշում։ — Գոյտ և կողմի խոգրելի վարժեցնում են զանազան երաժշտական գործիքներ անել։ — Երկարակնից էլը պար է գալիս, ուստիկանի դեր կատարում։ — Դասակարգաւոր շարք թուրքի վրայ պար է գալիս։ — Ծովային ասիւնը, որ միայն ջրի մէջ է սովոր ապրելու, հեծանիւնով խաղ է անում կրակի հետ։ Նա երկու ծայրերից այլուող շահը վեր է գցում օդի մէջ ու ատմաներով բռնում, քիթ վրայ մի մեծ գնդակ հաւաքաբաղուութեամբ պահում և վազ տալիս, կամ մի քանիսը խմբաւոր երաժշտական գործիքներ վրայ կոնցերտ (հաներգ) սարքում։

Թանկագին ծիւ։ — Անցեալները Լոնդոնում ծախեցին հռչակաւոր Flying Fox ձիւն, որ նշանակում է թռչող առուց։ Դա պատկանում էր հանգուցեալ միտանիւնների հեղուկին։ Գնել է Բանը 400,000 ռուբլով։ Այդ ձիւն նախորդ օրերում գնում էր 120,000 ռուբլով և ծախում էր Մալդոնալին 312 հազարով։ Ուստի կառավարութեան ձեռք ձայնարմոր, Blue Gown և Blaise ձիւնի իւրաքանչիւրը 200 հազարով էր ծախում։ Բարոն Քիլըր Մալդոնալի ձիւն գնել էր 150 հազարով և ծախել 180 հազարով, իսկ 100 — 120 հազարով ծախում էր ձիւնը քիչ չեն։

Ներկարտուել պաշարում։ — Հարաւային Ամերիկայում տեղի ունեցած պատերազմի առիթով իշուում են մի քանի քաղաքներ, որոնք երկարատեւ պաշարման են ենթարկուած։ Այդ պատերազմի ժամանակ Լեդի-Սմիթ քաղաքը ուղիղ 4 ամիս էր պաշարուած։ Այս դարում ամենից երկար պաշարում էր Ռիչմոնդը (Ամերիկայում) 1485 օր, այսինքն չորս տարուց աւելի։ Սկաստպոլը 11 ամիս գիմացաւ պաշարման։ Գնեւրալ Գորդոնը Խարկովում 300 օր պաշարուած մնաց, Կարսը 1833 — 1855 թ. պատերազմին 164 օր պաշարուած էր։ Գլիբերկը և Լեդի Սմիթը 120 օր, Լոնկոնը (Հնդկաստանում) 120 օր։ Պարիզը պաշարուած էր (1870 թ.) 131 օր, Քիլֆորը 105 օր և Միցը 70 օր։ Օսման փաշան 94 օր պաշարուած մնալուց յետոյ գերի ընկաւ։

Սակայն փորձը ցոյց է տալիս, որ թէպէտ պաշարումը երկար է տևում և սովորաբար խիստ շատ ունում է որ արձակում է պաշարուածների վրայ, բայց սպանուողների թիւը շատ քիչ է լինում։ Այդ նրանից է, որ ուսմը տեղ հասնելու համար 15 վայրկեան պէտք է անցանի, իսկ այդ միջոցին կարելի է գգուշանալ, թաքել։ Ամենից վնասաբերն Ալէքսանդրիայի ոմարկոնում էր. այնտեղ իւրաքանչիւր 6 ամիս վրայ մի սպանուած է գալիս։ Պարիզի պաշարման միջոցին գերմանացիները 1028 ուսմը են արձակել մէկ ամիսը սպանելու համար։ և այդպէս էլ մի մարդ սպանելու համար արձակուած է ուսմը Միլիթերի պաշարման 643, Ստրասբուրգի՝ 644, Քիլֆորի՝ 1,666, Վերդիլի՝ 4700. Լոնդոնի պաշարման ժամանակ 30,000 ուսմը է արձակուած, բայց ոչ մի մարդ չէ սպանուել։ Սեղանի պաշարման 26 ուսմը մի մարդ է սպանել։

Հետաքրքիր

ՀԵՌՄԻՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ուստիկաններից հեռագրում են, որ Գերմանիան, Անգլիան և Ֆրանսիան կը լինին միակ պետութիւնները, որոնք բերդապահ գործեր կը թողնեն Գեկիին և ծովի միացման կետերում, որովհետեւ Ամերիկան հրաժարուել է իւր գործերին այդ ծառայութիւնն ստանձնելու կարգաւորութիւն անելուց։ — Գերման Կոնցերտ Սան Ֆրանցիսկոյից մեկնում է 2 հիւստան։

— Հոնգ-Կոնգից հեռագրում են, որ

